

SIŁA WZROSTU ORAZ PLONOWANIE MORELI W WARUNKACH POMORZA ZACHODNIEGO

Growth and yielding of apricot trees in Western Pomerania

Piotr Chełpiński, Krystyna Ostrowska, Grzegorz
Mikiciuk, Józef Grajkowski, Ireneusz Ochmian
Akademia Rolnicza w Szczecinie

ABSTRACT

In the years 1997-2003, the growth and yielding of 16 apricot cultivars were evaluated. They included 'Melitopolska Wczesna', 'Karola', 'Early Orange', 'Nasienna z Mazanowa', 'Węgierska C 235', 'Sirena', 'Siewka Rejmana', 'Morela z Valtic', 'Harogem', 'Wczesna z Morden' (M 604), 'V S 27/1', 'Olimp', 'Ketskei Rozsa', 'Późna z Morden', 'Somo' and 'A 4'. Trees were planted at 4 x 3 m on a loessial soil in an orchard located in Rajkowo near Szczecin. The cultivars were budded on ałycza (*Prunus cerasifera* v. *divaricata*) rootstock. Fruits were found to ripen most quickly on 'Melitopolska Wczesna', 'Karola' and 'Early Orange' while the last to ripen were those on 'Olimp', 'Ketskei Rozsa', 'Późna z Morden', 'Somo' and 'A 4'. The highest crops and productivity (kg·cm⁻²) were found in cv. 'Harogem' and the smallest ones in 'Karola'.

Key words: apricot cultivars, growth, blossom, yield

WSTĘP

Morela jest jednym z najstarszych gatunków sadowniczych. Uprawę moreli rozpoczęto w Chinach już w III wieku p.n.e. W Polsce jest uprawiana prawdopodobnie od połowy XVI wieku. Owoce moreli wyróżniają się wysoką wartością dietetyczną oraz stanowią bardzo cenny surowiec dla przemysłu przetwórczego. Na ograniczenie i stosunkowo małą popularność uprawy tego gatunku w naszym kraju wpływają jego wymagania klimatyczne. Szczególne znaczenie ma podatność pąków kwiatowych i kwiatów na przemarzanie (Jakubowski 1995).

Celem przeprowadzonych badań było określenie siły wzrostu i plonowania 16 odmian moreli w warunkach klimatycznych Pomorza Zachodniego.

MATERIAŁ I METODY

Doświadczenie założono wiosną 1997 roku w Sadowniczej Stacji Badawczej w Rajkowie k. Szczecina. Badaniami objęto 16 odmian moreli szczepionych na ałyczy. Oceniane odmiany to: 'Melitopolska Wczesna', 'Karola', 'Early Orange', 'Nasienna z Mazanowa', 'Węgierska C 235', 'Sirena', 'Siewka Rejmana', 'Morela z Valtic', 'Harogem', 'Wczesna z Morden' (M 604), 'V S 27/1', 'Olimp', 'Ketskei Rozsa', 'Późna z Morden', 'Somo' i 'A 4'. Drzewa posadzono w rozstawie 4 x 3 m (833 drzew-ha⁻¹) na glebie płowej wytworzonej z gliny zwałowej. Doświadczenie założono w układzie losowanych bloków, w trzech powtórzeniach (jedno drzewo danej odmiany stanowiło jedno powtórzenie). Między drzewami utrzymywano murawę, a w rzędach drzew ugór herbicydowy. Drzewa były corocznie prześwietlane, a korony drzew prowadzono w formie wrzecionowej.

W czasie trwania doświadczenia corocznie mierzono obwód pnia (na wysokości 30 cm od powierzchni gleby), liczono pędy jednoroczne i mierzono ich długość, liczono kwiaty i zawiązki oraz określano masę 1 owocu i wielkość plonu. Pomiarów wykonywano na trzech drzewach w obrębie każdej odmiany. Plon przedstawiono w postaci sumy z czterech lat prowadzenia badań (2000-2003). Obliczono również pole przekroju poprzecznego pnia (pppp) dla roku 2003 i wskaźnik plenności. Wskaźnik plenności podano dla sumy plonu z lat 2000-2003 przeliczonej w odniesieniu do pppp z 2003 roku. Dla okresów kwitnienia i dojrzewania podano graniczne daty faz w latach 2000-2003. Wyniki opracowano statystycznie przy użyciu metody analizy wariancji. Do oceny różnic między średnimi użyto testu Tukey'a, przyjmując poziom istotności 5%.

WYNIKI I DYSKUSJA

Na podstawie przeprowadzonych obserwacji stwierdzono, że drzewa uprawianych odmian moreli kwitły w okresie od 8 do 22 kwietnia, a owoce dojrzewały pomiędzy 1 lipca a 9 sierpnia (tab. 1). Okres kwitnienia w zależności od odmiany wynosił od 7 do 13 dni. Wśród badanych odmian najwcześniej owocowały 'Melitopolska Wczesna', 'Karola' i 'Early Orange', najpóźniej natomiast 'Olimp', 'Ketskei Rozsa', 'Somo', 'Późna z Morden' i 'A 4' (tab. 1). Podobny przebieg okresu dojrzewania poszczególnych odmian w okolicach Skierniewic stwierdzili Jakubowski i Grzyb (2004). Według wspomnianych autorów jedynie odmiana 'VS 27/1' dojrzewała wcześniej, a odmiana 'Sirena' później niż w warunkach Pomorza Zachodniego. Według Vachuna (2003) odmiana

‘Harogem’ uprawiana w południowych Morawach w okolicach Lednic kwitnie o kilka dni wcześniej, jednak dojrzałość osiąga w tym samym okresie jak w okolicach Szczecina.

Najwięcej kwiatów stwierdzono u odmiany ‘VS 27/1’, najmniej zaś u odmian ‘Węgierska C 235’, ‘Somo’ i ‘Sirena’ (tab. 1). Największą liczbą zawiązków charakteryzowała się odmiana ‘Późna z Morden’, a najmniejszą odmiany ‘Sirena’, ‘Somo’ i ‘Węgierska C 235’. Najlepiej zawiązywały owoce odmiany ‘Morela z Valtic’ i ‘Olimp’, a najslabiej ‘VS 27/1’, ‘Sirena’ i ‘Somo’ (tab. 1). Jak podaje Jakubowski (2002) uszkodzeniom mrozowym może ulegać od 17 do 80% pąków, a jedną z najbardziej odpornych odmian na uszkodzenia jest ‘Późna z Morden’.

Liczba wytworzonych pędów jednorocznych wahała się od 15,6 (‘Nasienna z Mazanowa’) do 60,5 szt. (‘Późna z Morden’). Suma długości pędów jednorocznych wynosiła od 583 cm (‘Nasienna z Mazanowa’) do 4298 cm (‘Późna z Morden’). W przypadku odmian ‘Early Orange’ i ‘Somo’ wynosiła ona odpowiednio: 2383 i 3128 cm. W badaniach przeprowadzonych przez Licznar-Małańczuk i Sosnę (2000) suma długości pędów wspomnianych odmian była mniejsza i dla odmiany ‘Early Orange’ wynosiła 767,9 cm, a dla odmiany ‘Somo’ 1407,2 cm. Sosna (1996) podaje, że jednoroczne przyrosty u moreli mogą przekraczać nawet 2 m. Najdłuższymi pędami jednorocznymi charakteryzowała się odmiana VS 27/1, najkrótszymi zaś ‘Morela z Valtic’ (tab. 1).

Na podstawie wyników 6-letniego doświadczenia można stwierdzić, że istotnie największą sumą plonów z czterech pierwszych lat owocowania charakteryzowała się odmiana ‘Harogem’, najmniejszą zaś odmiana ‘Karola’ (tab. 1). Plon odmiany ‘Somo’ za ten okres należy uznać za mały, gdyż według Sosny i Licznar-Małańczuk (2001) może on wynosić $52 \text{ kg-drzewo}^{-1}$. Sosna (1996) podaje, że w warunkach Dolnego Śląska w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych zanotowano trzy korzystne lata, w których suma plonu w zależności od odmiany wynosiła $32\text{--}55 \text{ kg-drzewo}^{-1}$, przy średniej masie owocu od 49 do 62 g. Przyjmując powierzchnię przekroju poprzecznego pnia za wskaźnik siły wzrostu drzew można stwierdzić, że najsilniej rosła odmiana ‘Późna z Morden’, najslabiej zaś odmiana ‘A 4’. Stwierdzone różnice były statystycznie istotne (tab. 1). Podobną powierzchnię przekroju poprzecznego pnia stwierdzono u odmian ‘Somo’ i ‘Early Orange’.

Tabela 1

Charakterystyka wzrostu i plonowania 16 odmian moreli – Growth and crop characteristics of 16 apricot cultivars

Odmiana Cultivar	Pole powierzchni przekroju pnia (cm·drzewo ⁻¹) Trunk cross-section area (cm·tree ⁻¹) (2003)	Suma długości pędów jedno- rocznych Total length of annual shoots (cm) (2000-2003)	Srednia dłu- gość pędów jednorocznych Average length of annual shoots (cm) (2000-2003)	Okres kwitnienia Blossom period (2000- 2003)	Okres dojrzewania Ripening period (2000-2003)	% wytworz- onych zawiązków % fruit set (2000-2003)	Suma plonu (kg·drzewo ⁻¹) Total yield (kg·tree ⁻¹) (2000-2003)	Wskaźnik plenności Productivity index (kg·cm ⁻²)	Masa 1 owocu Weight of one fruit (g) (2000-2003)
Melitopolska Wczesna	114,3 ab	2439 e	51,2 d	12-22.04	01.07-10.07	20,0 ef	31,2 a	0,27 ab	38,0 bc
Karola	115,5 ab	2383 e	51,6 d	15-22.04	04.07-18.07	18,5 de	24,8 a	0,21 a	57,2 gh
Early Orange	119,3 abcd	1893 d	48,0 d	11-20.04	10.07-22.07	17,6 cde	54,6 c	0,46 efg	58,6 h
Nasienna z Mazanowa (N)	106,8 ab	583 a	37,4 bc	12-20.04	14.07-23.07	18,6 de	51,6 c	0,48 efg	24,2 a
Węgierska C 235	107,9 ab	1039 b	39,6 bc	14-20.04	14.07-25.07	15,3 bc	36,4 ab	0,34 bcd	51,1 ef
Sirena	117,2 abcd	1842 d	63,7 e	14-21.04	15.07-01.08	12,7 a	34,6 ab	0,30 abc	52,2 fg
Morela z Valtic	122,4 bcd	766 ab	25,6 a	15-22.04	16.07-30.07	26,7 g	68,8 d	0,56 g	54,5 fgh
Harogem	103,6 ab	1113 bc	40,8 c	14-21.04	16.07-01.08	17,2 cd	113,8 e	1,10 h	39,3 c
Siewka Rejmana	148,6 de	1455 cd	32,9 b	13-20.04	18.07-25.07	16,5 cd	32,1 a	0,22 a	46,9 de
V S 27/1	147,6 cde	3857 g	100,2 g	08-21.04	18.07-04.08	12,6 a	30,6 a	0,21 a	52,0 f
Ketskei Rozsa	116,6 abc	1109 bc	40,6 c	15-21.04	18.07-05.08	18,8 de	31,0 a	0,27 ab	50,3 ef
Wczesna z Morden (M 604)	173,9 ef	4291 g	77,6 f	13-21.04	22.07-04.08	13,8 ab	34,0 ab	0,20 a	45,0 d
Późna z Morden	203,4 f	4298 g	71,0 ef	11-20.04	22.07-07.08	16,6 cd	78,8 d	0,39 cde	34,2 b
Olimp	107,4 ab	1542 cd	35,0 bc	14-22.04	23.07-04.08	24,2 fg	30,8 a	0,29 abc	38,2 bc
Somo	106,6 ab	3128 f	67,6 e	11-20.04	23.07-07.08	13,9 ab	44,8 bc	0,42 def	34,8 bc
A 4 (N)	89,6 a	3025 f	71,5 ef	14-22.04	25.07-09.08	22,1 f	45,8 bc	0,51 fg	26,6 a

N – odmiany nasienne; *Średnie oznaczone tą samą literą nie różnią się istotnie wg testu Tukeya przy poziomie istotności p=0,05

– Means followed by the same letters are not significantly different at the 5% level of significance

Według Licznar-Małańczuk i Sosny (2000) odmiana 'Early Orange' charakteryzuje się około dwukrotnie słabszym wzrostem drzew niż odmiana 'Somo'. Istotnie największą wartość wskaźnika plenności, wynoszącą $1,10 \text{ kg}\cdot\text{cm}^{-2}$ stwierdzono u odmiany 'Harogem', najmniejszą zaś u odmian 'Wczesna z Morden', 'VS 27/1', 'Karola' oraz 'Siewka Rejmana' (tab. 1). Wartości wskaźnika plenności odmian 'Early Orange' i 'Somo' były zbliżone do wartości uzyskanych w badaniach Sosny i Licznar-Małańczuk (2001). Według wspomnianych autorów dla odmiany 'Early Orange' wskaźnik plenności wynosił $0,44 \text{ kg}\cdot\text{cm}^{-2}$, a dla 'Somo' $0,49 \text{ kg}\cdot\text{cm}^{-2}$.

Owoce o największej masie miały drzewa odmiany 'Early Orange', zaś o najmniejszej 'Nasienna z Mazanowa' (tab. 1). Według Sosny i Licznar-Małańczuk (2001) masa owocu odmiany 'Early Orange' może wahać się w granicach 38-58 g, 'Karola' 45-57 g, 'Sirena' 50-67 g, 'VS 27/1' 27-79 g, 'Węgierska C 235' 44-65 g, a 'Ketskei Rozsa' 35-66 g. Ci sami autorzy podają, że masa 1 owocu w przypadku odmiany 'Somo' wynosiła od 23 do 41 g, dla odmiany 'Późna z Morden' od 28 do 29 g, dla odmiany 'Olimp' od 25 do 36 g, a dla odmiany 'Harogem' od 41 do 53 g. Powyższe dane znalazły potwierdzenie w przeprowadzonym doświadczeniu, gdzie masa 1 owocu odmiany 'Somo' wynosiła 34,8 g, 'Późna z Morden' 34,2 g, 'Olimp' 38,2 g, a 'Harogem' 39,3 g.

WNIOSKI

1. Najwcześniej dojrzewały owoce odmian 'Melitopolska Wczesna', 'Karola' i 'Early Orange', a najpóźniej 'Olimp', 'Ketskei Rozsa', 'Somo', 'Późna z Morden' i 'A 4'.
2. Największą liczbę wytworzonych zawiązków z kwiatów stwierdzono u odmiany 'Morela z Valtic', najmniejszą zaś u odmian 'VS 27/1' i 'Sirena'.
3. W warunkach klimatycznych Pomorza Zachodniego w ciągu czterech pierwszych lat owocowania istotnie największą sumą plonów owoców charakteryzowała się odmiana 'Harogem', najmniejszą natomiast odmiana 'Karola'.
4. Odmianą najsilniej rosnącą okazała się 'Późna z Morden'.
5. Największą wartość współczynnika plenności stwierdzono u odmiany 'Harogem', najmniejszą charakteryzowały się natomiast odmiany 'Wczesna z Morden' (M 604), 'VS 27/1', 'Karola' oraz 'Siewka Rejmana'.

6. Owoce o największej masie miały odmiany 'Early Orange' i 'Karola', o najmniejszej zaś odmiany nasienne 'Nasienna z Mazanowa' i 'A 4'.

LITERATURA

- Jakubowski T. 1995. Brzoskwinia i morela. Zeszyty Pomologiczne. Instytut Sadownictwa i Kwiaciarnictwa, Skierniewice.
- Jakubowski T. 2002. Ocena odmian moreli. Owoce Warzywa Kwiaty, 1: 20-21.
- Jakubowski T., Grzyb Z. 2004. Gromadzenie i ocena zasobów genowych brzoskwini i moreli. Zesz. Prob. Post. Nauk Roln. 497: 65-69.
- Licznar-Małańczuk M., Sosna I. 2000. Wstępne wyniki oceny wzrostu i plonowania kilkunastu odmian moreli w warunkach Dolnego Śląska. Zesz. Nauk Inst. Sadow. Kwiac, 8: 218.
- Sosna I. 1996. Owocowanie moreli w rejonie Wrocławia. Owoce Warzywa Kwiaty, 12: 8-9.
- Sosna I., Licznar-Małańczuk M. 2001. Najlepsze odmiany moreli na siewkach w warunkach Wrocławia. Sad Nowoczesny, 8: 12-14.
- Vachun Z. 2003. Phenophases of blossoming and picking maturity and their relationships in twenty apricot genotypes for a period of six years. Hort. Sci. (Prague), 30, 2: 43-50.